

Bugyi, Balázs

Z historii Kolegium węgiersko-iliryjskiego w Bolonii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 17/2, 305-310

1972

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z HISTORII KOLEGIUM WĘGIERSKO-ILIRYJSKIEGO W BOŁONII *

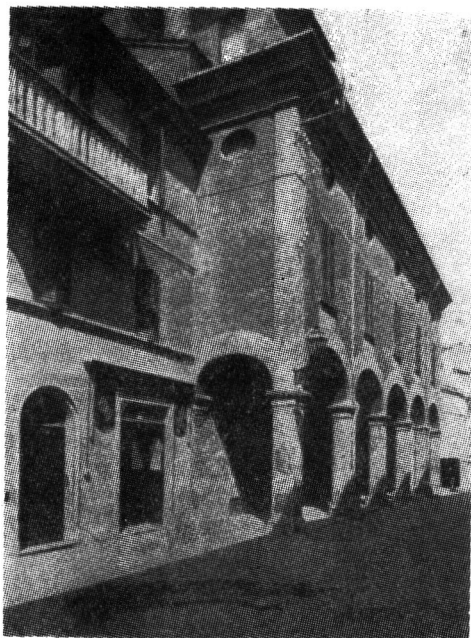
Król Ludwik d'Anjou, któremu węgierscy historycy nadali przydomek „Wielki”, założył w Pécs w 1367 r. Węgierski Uniwersytet Humanistyczny. W ten sposób chciał zapewnić młodzieży węgierskiej, chorwackiej i słoweńskiej możliwość zdobywania wiedzy na poziomie akademickim. Wśród słuchaczy tego pierwszego uniwersytetu w południowo-wschodniej Europie znalazło się wielu studentów chorwackich i słoweńskich — których obejmowano wspólnym mianem iliryjskich — oraz węgierskich. Wydarzenia polityczne, zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne, postępy okupacji tureckiej na Bałkanach — spowodowały powolny spadek aktywności naukowej tego uniwersytetu, a wreszcie jego upadek.

Młodzież jednak chciała studiować, a taką możliwość zapewniały jej uniwersytety w północnej Italii: w Bolonii i w Padwie. Bogate kraje zakładały wspaniałe kolegia jak np. Kolegium im. Guillaume z Brescii, lekarza papieża Klemensa V, ufundowane w 1326 r.; Kolegium im. Guido Ferrarini, lekarza króla Cypru Piotra, założone w 1326 r.; Kolegium Hiszpańskie, założone przez kardynała Albornoza w 1364 r. Zastępca biskupa z Pécsu i zagrzebski kanonik Paweł Szondy (według pisowni włoskiej Zondi) sam studiując w Bolonii, ubolewał nad tym, że studenci z jego kraju nie mieli własnego kolegium. Podczas swego drugiego pobytu we Włoszech dokonał wspaniałomyślnego aktu darowizny na rzecz kolegium dla studentów iliryjskich i węgierskich i nadał prawo nadzoru nad nim kapitule Zagrzebia. Darowizna została przyjęta i zatwierdzona przez papieża w 1552 r., a kiedy pierwszym rektorem kolegium został Stefan Léporino, na ulicy Centrotrecento w Bolonii wykupiono plac pod budowę gmachu uczelni. Koszty, jak na owe czasy, były ogromne i wynosiły 1950 bolognesi. Gmach Kolegium — prawdziwy pałac w stylu klasycznym — zbudowali architekci bolońscy: Giovanni Battista i Antonio Torri (zob. ryc. 1).

*

Obowiązujące w Kolegium przepisy przewidywały, że studenci mogą studiować w nim od roku do 7 lat. Powinni mieć przynajmniej 25 lat i ukończone z dobrym rezultatem studia uniwersyteckie. Studenci musieli wykazać się szlacheckim pochodzeniem, i to stwierdzonym na podstawie wiarygodnych dokumentów — oraz majątkiem. Stąd prosty wniosek, że studenci Kolegium przygotowywani byli do pełnienia wysokich funkcji

* Nadesłany z Budapesztu artykuł doc. dra Balázsa Bugyi tłumaczyła z języka francuskiego Halina Adamczyk. (Przypis redakcji).

Ryc. 1. Fasada Kolegium węgiersko-iliryjskiego w Bolonii

Рис. 1. Фасад венгерско-иллирийского коллегіума в Болоньи

Fig. 1. La facade du College Hongrois-Illyrien a Bologne

w hierarchii kościelnej w Chorwacji i na Węgrzech. Kolegium to, w którym przebywało 6—12 studentów — przyszłych biskupów i wybitnych osobistości kościelnych — na pewno było konserwatywne. Lecz wydarzenia polityczne, które zaszły w czasie fundowania Kolegium, usprawiedliwiają szczególnie decyzję zawartą w statucie.

Wielu Węgrów studiowało prawo i teologię na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Po ukończeniu tych studiów wyjeżdżali na uniwersytety włoskie w Padwie, Bolonii i Ferrarze. Zgodnie z przepisami obowiązującymi w Kolegium Węgiersko-Iliryjskim w Bolonii, jego alumnów musieli już wcześniej ukończyć studia na innym uniwersytecie, i to z dobrym wynikiem; tym pierwszym uniwersytem był przeważnie uniwersytet krakowski. Na uniwersytecie bolońskim i padewskim często spotykało się Węgrów studiujących niegdyś w Krakowie. Kolegium Węgiersko-Iliryjskie odgrywało znaczną rolę w propagowaniu kultury polskiej.

W 1514 r. na Węgrzech wybuchło pod przywództwem George'a Dozsa powstanie chłopskie, w którym wzięli udział chłopcy węgierscy, chorwaccy, rumuńscy i słowaccy. Duża część Węgier i praktycznie cała Dalmacja i Chorwacja były zajęte przez Turków po tragicznej bitwie pod Mchács w 1526 r. Tę poważną sytuację utrudniała i komplikowała wojna domowa między partią habsburską a partią króla Jana Zápoly'a. Szondy — założyciel Kolegium — był zwolennikiem Habsburgów, zaś biskup Zagrzebia, hrabia Erdödy walczył po stronie Jana Zápoly. Dlatego kanonik Szondy musiał uciekać do Italii.

E. Veress opublikował — bardzo zresztą niekompletną — listę stu-

Ryc. 2. Dziedziniec Kolegium

Рис. 2. Внутренний двор коллегіума

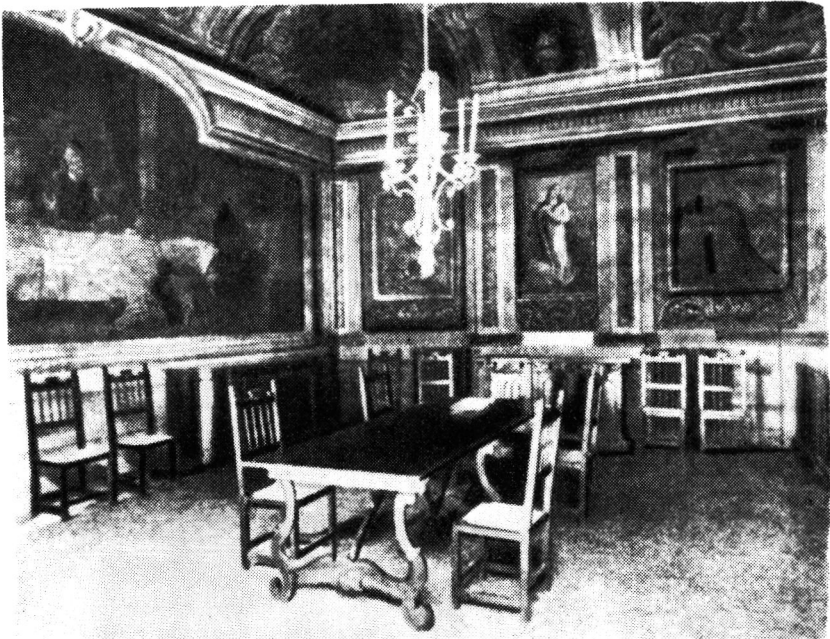
Fig. 2. La cour du College

dentów chorwackich i węgierskich w Bolonii. Między innymi znajdują się tam takie nazwiska jak: Jan Vitus de Balsarat, znany lekarz, studiował w Bolonii w 1566 r.; Jan Sámboły (Zsámboły lub zlatynizowane: Sambucus), lekarz, humanista, znany bibliofil, studiował tu w latach 1557—1558. Według publikacji Weszprémiego, ojca historii medycyny na Węgrzech, i Balinta Nagy, rzeczony Sámboły był profesorem lub przynajmniej wykładowcą medycyny na uniwersytecie w Bolonii. W każdym razie zajmował się tym przez krótki czas. W Kolegium studiowali również: Matthias Brelynus, George Petrovinus, Matthias Dombrinus, Jan Donitius, Piotr Bogner (który pochodził z Brassó Transylwania), doktor Thomas Jordan, Jan Donics, Piotr Heresiczy, Paweł Zegeiensis (z Szeged), Emerich Lippay z Kassa, Andrzej Monoszlai, Mikołaj Zelniczay, Gaspar Ztankovachky, Stefan Baxay, Gaspar Verbanovich, Wawrzyniec Ferencfy z Trencsén, Gaspar Partinger z Pozsony, Benedykt Vinkovich, Jan Erdeödy hrabia Monyókerék, Marcin Bogdán, George Draskovich hrabia Trakostyán, Gaspar Frangepan, Stefan Selischevich, Michał Dvornikovics, Aleksander Mikulich, Stefan Doichich, hrabia Gaspar Széchy, Jan Babbich, Matthias Országovich, Jan Michał Martinovich, Piotr Kapronczay, Franciszek Bogáti, Franciszek L. B. Orsich, Mikołaj Chis (Kis), Gabriel Jellachich, Gregor Verbanich, Władysław Benkovich, George Patachich, będąc sam studentem opublikował historię tej uczelni, zatytułowaną *Gloria Collegii Ungaro-Illiryici*. Książka ta została wydana w Bolonii w 1699 r.

Duchowni i świeccy alumni Kolegium po powrocie do ojczyzny przeznaczali znaczne fortuny na jego rzecz. Fakt, że kapituła zagrzebska zarządzała Kolegium przygotowując przyszłych dostojników kościelnych Chorwacji i Węgier, tłumaczy to, że przez całe wieki większość wyższych duchownych na Węgrzech była pochodzenia chorwackiego.

*

W ostatnim dziesięcioleciu XVII w. Chorwacja i Węgry zostały ostatecznie wyzwolone spod jarzma tureckiego. Przywrócona świetność kościoła chorwackiego, jak również potrzeba edukacji na poziomie akademickim zadecydowały o odbudowaniu i rozszerzeniu Kolegium. Piotr Chernchovich, kanonik kapituły zagrzebskiej i rektor Kolegium rozbudował i odrestaurował je zgodnie z bolońskimi tradycjami architektonicznymi. Odbudowę kierował bolończyk Antoine Conti. Liczba alumnów wzrosła z 6—8 do 30, a jednocześnie mogły zostać wprowadzone w życie zasady demokratyczne, o których wiele razy słyszeli uczniowie w czasie studiów. W tym czasie można już było spotkać biednych studentów studiujących medycynę, prawo itd. Wystrój dekoracyjny Kolegium był dziełem malarza Gioacchino Pizzoliego (1651—1731) z Bolonii, który zdobył rozgłos dzięki swym freskom kościelnym w bolońskiej Santa Maria del Soccorso. Freski Pizzoliego nie są freskami typowo kościelnymi-

Ryc. 3. Refektarz Kolegium z freskami przedstawiającymi sceny z historii węgierskiej i chorwackiej

Рис. 3. Трапезная коллегіума с фресками, изображающими сцены из венгерской и хорватской истории

Fig. 3. La réfectoire du College avec des fresques sur l'histoire commune hongroise et croatienne

mi — *Cena Ultime (Ostatnia Wieczerza)* w refektarzu Kolegium — lecz raczej historycznymi i poświęcone są historii chorwacko-węgierskiej. Pizzoli nie znał dziejów tych krajów. Fascynowały go jedynie zwycięstwa armii chrześcijańskich nad Turkami i dlatego chciał podziwiać wielkich wojowników w biskupach. W ten sposób przedstawił kardynała Thomasa Bakócza, dawnego studenta bolońskiego, jako wodza oddziałów konnych, a kardynała Leopolda Kolonicha jako wybawcę Wiednia podczas oblężenia tureckiego. Postacie królów i namiestników Chorwacji zdają się być postaciami bez osobowości i prawie bez znaczenia historycznego. Freski świętych biskupów chorwackich: św. Quirina i błogosławionego Gazotto Agostine'a są bardziej charakterystyczne. Wielki fresk historyczny Pizzoliego przedstawia wyidealizowaną scenę historyczną, w której umierająca wdowa po ostatnim królu chorwackim, siostra króla węgierskiego, Władysława (Lászlo) z dynastii Arpadów, przekazuje bratu koronę iliryską, powierzając tym samym jego opiece Chorwatów. I ta przyjazna unia stała się na zawsze symbolem jedności dla studentów Kolegium, którzy tworzyli wspólną „nację” ilirysko-węgierską pod protektorem kapituły zagrzebskiej.

*

Bardzo trudno ustalić nazwiska uczniów Kolegium, a jeszcze trudniej określić stosunki między studentami chorwackimi i węgierskimi, którzy studiowali w archigimnazjum w Bolonii. Wśród nich można wymienić lekarzy takich jak: Samuel Kochmeister de Degrö z Besztercebánya (niem. Neuschl), promowany w Bolonii 27 lutego 1677 r. 18 listopada 1745 r. został promowany w Bolonii doktor Antoine Joseph Francois de Markhot de Vittencz, założyciel pierwszej szkoły medycznej na Węgrzech.

Kanonik zagrzebski Michał Szkerba, rektor Kolegium, doprowadził w 1751 r. do zatwierdzenia praw i przywilejów Kolegium przez Marię Teresę. Liczba uczniów w tym czasie wynosiła około 14—18.

Kolegium odegrało ogromną rolę w procesie ukulturalniania narodów węgierskiego i chorwackiego.

Cesarz Józef II Habsburg zarządził 15 września 1781 r. zamknięcie Kolegium oraz innych instytucji kościelnych i kulturalnych. 14 grudnia 1781 r. Kolegium zostało przekształcone w klasztor karmelitanek. Potem założono tu koszary, a następnie więzienie. Wreszcie bogaty architekt boloński Angelo Venturoli w 1822 r. założył tu Kolegium dla artystów włoskich, które istnieje dotychczas.

LITERATURA

1. G. Forni, G. Gherardo, G. Battista Pighi: *Gli stemmi e le iscrizioni minori dell'archiginnasio* (di Bologna). Vol. I—II. Bologna 1964.
2. E. Veress: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai* (1221—1864). Budapest. 1941. [Dokumenty dotyczące studentów węgierskich na uniwersytetach włoskich].
3. R. Wolf: *Gioscchino Pizzoli, Affrescatore del Collegio ungaro-illirico di Bologna*. Budapest 1929.

Б. Буды

ИЗ ИСТОРИИ ВЕНГЕРСКО-ИЛЛИРИЙСКОГО КОЛЛЕГИУМА В БОЛОНЬИ

В 1367 году был создан первый университет в венгерском королевстве в городе Печи. Однако он довольно быстро пришел в упадок, а затем его деятельность прекратилась полностью. Венгерская, хорватская и словенская молодежь, не имея соответствующего учебного заведения в своей стране, отправлялась учиться в основном в университет в Болоньи. Павел Сонда (по итальянски Цонда — Zonda) каноник капитула в Загребе учредил при этом университете венгерско-иллирийский коллегийум, который сыграл крупную роль в повышении культурного уровня венгерского и хорватского народов. В коллегийум, которое функционировало под надзором загребского капитула в основном обучались будущие хорватские и венгерские церковные сановники. Однако и миряне могли получать образование в коллегийум. Многие из воспитанников этого коллегийума до приезда в Болонью учились в университете в Кракове. В 1781 году по распоряжению Императора австрийского и короля Венгрии Иосифа II Габсбурга коллегийум было закрыто.

В. Bugyi

DE L'HISTOIRE DU COLLÈGE HONGROIS-ILLYRIEN À BOLOGNE

En 1367, on a fondé l'université à Pécs — la première dans le royaume hongrois d'alors. Hélas, l'université a déchu assez vite, et puis a abandonné toute activité scientifique.

Les jeunes Hongrois, Croates et Slovènes, qui n'ont pas d'université dans leur propre pays, font leurs études principalement à l'université de Bologne.

Paul Szondy (d'après l'orthographe italienne — Zondi), chanoine du chapitre de Zagreb, a fondé pour eux le Collège Hongrois-Illyrien près de cette université. Le Collège a joué un rôle fort important dans l'aculturation des nations: hongroise et croate. Menant son activité sous la surveillance du chapitre de Zagreb, le Collège préparait non seulement les futurs fonctionnaires du haut clergé de la Croatie et de la Hongrie, mais aussi les personnes séculières.

Beaucoup parmi les élèves du Collège, avant d'y arriver, ont étudié à l'université de Cracovie.

En 1781, l'empereur d'Autriche et le roi de la Hongrie, Joseph II Habsbourg, a décidé de liquider ledit Collège.